

Vidék és fejlesztés

Amikor először meghallottam a „vidékfejlesztés” szót, libabőrös lett a hátam. Megint csak egy újabb maszatalás. Likas zsák, amibe ugyan töménytelen dolog befér, de semmi nem kerülhet a helyére, a lényeg pedig alul kipoptyog. Mert az ugyan igaz, hogy ha bármilyen fejlesztés végső célja az életminőség javítása, akkor tudomásul kell venni, hogy ennek két sarokpontja van. Az egyik, hogy *miként él* az ember és hogy *hol?* Ámde vidék általában nincs. A vidék: alföldi tanyák, kicsiny és nagyobb falvak, kis és nagy városok sokasága. Nem csak agrárium, de az industria is. Meg a doktor, a patika, az iskola és a különféle szolgáltatások hálózata. No meg a kultúra, benne a helyi szokások és hagyományok. És persze az emberek, kiket foglalkozásuk szerint már az akkurátus statisztika sem tud tévedhetetlenül dobozaiba rakni. Két évtizede még kategória volt a „dolgozó paraszt” (mintha lenne nem dolgozó is!). Ma már az ehhez hasonló rubrikák értelmetlenek. Emberek vannak. Jómódúak, találékony törekvők, elesettek és a végképp le, ki, és magukra maradtak. Nem statisz-

tikusan, hanem *egyénileg, családként, közösségeként*. Ott, ahol élnek és élni akarnak, szeretnének.

Aki tényleg jobbítani akar, annak terveznie kell. Aki pedig tervezni, annak tudnia kell, hogy hol tartunk. A Magyar Tudományos Akadémia dr. Csatári Bálint által vezetett Alföld Kutató Intézete néhány éve kitűnő tanulmányt készített. Kimutatta, hogy az alföldi térség tényleges szervező gerince a Tisza. Olyannyira az, hogy bármilyen fejlesztési koncepció ebből a tényből kell kiinduljon. Világossá tette azonban azt is, hogy a fejlesztés prioritásainak meghatározásakor mindenképp előtérbe kell hozni a térség meglévő *humán erőforrásait* kell számba venni, és azt kell megerősíteni.

Az intézet kiterjedt kérdőíves fölmérése megállapította: „(...) a Tisza menti települések és térségek többsége jelenleg nem rendelkezik azzal a szakemberállománnyal és színvonalas fejlesztési (koordinációs) intézményrendszerrel, amelynek segítségével egy komplex szemléletű, nagy felkészültséget és új fejlesztési metodikák adaptációját igényelő, azok módszereit bevezetni és alkalmaz-

ni képes, több szempontból megújulást hozó Tisza-fejlesztési program végrehajtható lenne”(...). Ezért ez a fejlesztési prioritás elsődleges fontosságúnak tekinthető. E *humán-erőforrás fejlesztési prioritásnak* ki kell terjednie: legalább kistérségi szinten, de minden Tisza menti városban is, a Tisza fejlesztés végrehajtására alkalmas többszakmás szakembergárda megszervezésére, a Tisza menti kistérségek professzionális fejlesztési irodáinak megteremtésére, ahol ezek a szakemberek – megfelelő ágazati és területi koordinációban – kifejezhetik tevékenységüket (pl. természet- és környezetvédelmi tervezés, gazdaság- és turizmusfejlesztés, Tisza-menti együttműködés, stb.) A Tisza Fejlesztési és Koordinációs Intézet létrehozására, a Tisza-menti helyi társadalom képzésére, amely a terület sajátosságairól szóló általános, középiskolai és felsőfokú oktatástól a különböző népfőiskolai, mezőgazdasági gazdaköri képzésekig, a terület komplex szemlélettel fejleszthető értékeit feltáró, bemutató tudományos ismeretterjesztésig terjedne. A Tisza Szövetség és

a Tisza Klub társadalmi és szakmai szervezetek tevékenységi köreinek támogatására, megerősítésére, fejlesztésére, amely a folyó-menti térségek és települések helyi társadalmi számára az értékeik tudatos feltárását, megőrzését és térségi összefogását is biztosítaná. A helyi identitás, a lokális kötődések erősítésére, egyfajta új, – az ember és környezet megújuló viszonyán, illetve távlatosan mindenképp növekvő értékein – alapuló Tisza és Alföld tudat elmélyítésére.

A *humán-erőforrás-fejlesztést* körültekintően kell megtervezni, majd megszervezni, mert ez a térség átfogó fejlesztésnek csak az első lépcsője. Annak, amelyik majd természetesen piacokonform kell legyen, de nem lehet kizárólag haszonelvű. Hogy az eddig megvalósult „vidékfejlesztés” nem ilyen, az abból is látszik, hogy eddig még csak agrárválságig jutott el. Ami pedig már távolról sem csak a „vidék” gondja. Nincs tehát külön vidék és külön főváros. Csak ország van, amely Európa szerves része kíván lenni.

Hogy miként hasznosult az idézett tanulmányban felhalmozott hatalmas tudás? Nos, sehogyan sem. Ajánlásai porba írt üzenetek maradtak, miközben roska dozik a padlás a tudásalapú társadalom építésének szükségességéről szóló fogadkozásoktól.

A területfejlesztés több szintű és sok ciklusos, lépcsős folyamat. Megtervezésének két meghatározó kiindulási pontja a *fejlesztési* és a *szabályozási* koncepció. A végpont pedig ezek tervben történő részletes megjelenítése, és cselekvési programban öszszegzése. A két különböző tervezési munka tehát nem egymást követi, hanem szerves és egymással kölcsönhatásban lévő *párhuzamos* optimális *kompromisszum* keresés. Ámde amíg nálunk a településtervezés törvényileg szabályozott műfaj, a településfejlesztés műfaja – mondhatni – fel sincs találva. A pártállamban ez a dicstelelenül kimúlt Tervhivatal dolga volt. Ma viszont egyre több minisztérium közt felszeletelve, ténylegesen *gazdátlan*. Az építéstet például csak felemás módon került vissza kultúrába. A minősített műemlékeket törvény védi, ugyanakkor a nap mint nap formálódó épített környezet minőségének javítására semmi nem ösztönöz, de még a védelme sem megoldott. Az építéstudomány pedig gyakorlatilag teljesen elsüllyedt.

Ezzel szemben a valóban korszerű *európai* gondolkodásmód *demokratikus* és *holisztikus*. Éppen ezért tud nehezen behatolni a régimódi szerint szeletekben gondolkodó fejekbe. Akik ezt olyan homályos jelszavakkal igyekeznek palástolni, mint a „modernizáció”, ami a „re-

form kommunizmusra” rímel. Helyette *megújításról* kellene beszélni. Nem csak azért, mert magyarul van. Hanem azért, mert – valamilyen az idézett tanulmány mutatja – most azt kellene tudnunk, hogy mink van, mik a hiányaink és miként lehet ezeket pótolva megteremteni a hosszú távú fejlődés szilárd alapjait. Ennek érdekében kellene minden erőnkert mozgósítani. A legsürgősebb tennivaló éppen az elmúlt évtizedek elhibázott, vagy féloldalas „modernizációinak” eltakarítása annak érdekében, hogy fejtetőre állított valóságunkat a ma és a holnap igényei és szükségletei szerint állítsuk a talpára.

Az idézett MTA-tanulmányban felvázolt javaslatok átfogóak és ezért szükségszerűen feszítik szét *egyetlen* tárca kereteit. Ezért süllyedt el az irattárban, ezért nem akadt politikai erő, amelyik olyasmit talált volna benne, aminek a napi alkudozások piacán hasznát látná. Rosszul vagy nem is olvasták. Tovább folydogált tehát az adok-kapok. Meg a pótcselekvés. Hogy a régió *közigazgatási* szempontból megvalósítható-e, s ha igen, miként és mikor jöhet létre. Tovább folyt a bohóckodás a flaszterszagú „statisztikai régióval”. Budapesten persze. Abban a fővárosban, amely – azonos okok miatt – máig sem képes működő választ találni saját fojtogató urbanisztikai problé-

máira, mégis melldöngetve szeretne világváros lenni.

Mindez nem felhőfűrészelő vidéki okoskodás. Akit a tényleg korszerű *európai, holisztikus* gondolkodásmód működése érdekel, találhat *működő* példát nem is messze. Az angol *kormányfő*, a kiváló *Richard Rogers* építész vezetésével *speciális és független* szakértői munkacsoportot hozott létre abból a célból, hogy határozná meg: kinek és mi a tennivalója az angol városok nagyon is aktuális megújítása (Urban Renaissance) érdekében. A választás nem mondható véletlennek. Az építész neve a párizsi Pompidou központ kapcsán már világszerte márkanév volt, másrészt közismert Labour párti szimpátiái ellenére éppen akkoriban kapta meg a Ófelségétől a Lord címet, és – nem utolsó sorban – jó személyes kapcsolatban volt Tony Blair miniszterelnökkel. Akkoriban a New Statesman-nek adott interjújában a következőket mondta: „*Kifeje tartunk az ipari korszakból. Olyan változások közt élünk, amelyek csakúgy messze hatóak, mint voltak azok, melyek hatására a falusi közösségek eltolódtak az ipar és a nagyvárosok irányába. A poszt-indusztriális gazdaságban a legfontosabb erőforrás a tudás és a jó elgondolás lesz. Amire szükségünk van, tehát nagyon egyszerű. Olyan jó klímára van szükségünk, amelyik tudást termel. Ez a jó ok-*

tatást és a jó egyetemeket jelenti, de a legszelebb értelemben jelenti a kultúra előmozdítását is, mivel ez óriási alkotókészség forrása (...)”

A vizsgálat eredményeit *John Prescott miniszterelnök-helyettes* 1999-ben kormányzati *fehér könyvben* tette közzé. (Urban White Paper). Ez is bárki számára hozzáférhető. Ám azt tudni kell, hogy az ilyen dokumentum Angliában nem lektúr, hanem olyan *minden tárcát és önkormányzatot* érintő irányelv, ami mögé a kormányzat fedezetként intézményi hálózatot, anyagi hátteret és politikai akaratot tesz. Adott esetben mindez már csak azért is szükséges, mert a települések *népességmegtartó* képességének fenntartása, az egyes iparágak leépülése következtében pangóvá lett térségek újraélesztése, vagy például az ipar kivonulása után hátrahagyott rozsdadóvezetek újrahasznosítása enélkül elképzelhetetlen.

Lord Rogers három év elteltével elérkezettnek látta az időt, hogy a nyilvánosság előtt kritikusan mérje fel a tényleges elmozdulás nagyságát. Bevezetőjében leszögezte: (...) *Egykor városainkat úgy terveztük, hogy be tudják fogadni a mindegyre növekvő gépkocsi használatot, anélkül, hogy észrevettük volna azt a borzalmas hatást, amivel az majd jár. Hamarosan azt találtuk, hogy az elburjánzó gépkocsi központú fejlesztés-*

tés meggyilkolja a városközpontokat, elszigetelti a közösségeket és felfalja a vidéket. A csontig lefogyasztott közkiadás, és az erőtlenné és féltékenné tett közügynökségek körén belül csak kevesen voltak azok, akik megláták a problémát és még kevesebben azok, akik tudták és képesek voltak a helyzet megváltoztatására. S mi még mindig ettől a deficittől szenvedünk. Ma már megértjük, hogy a társadalmi és környezeti fenntarthatóság kizárólag a kompakt város gondolatának felkarolásától remélhető. E gondolatnak óriási hatásai vannak. Különösen azért, mert annak a szükségességét jelzi, hogy helyre kell állítsuk az egyensúlyt. Az örökség két generáció gépkocsi központú tervezé-

si gyakorlata, és ennek a városi belterületekre gyakorolt pusztító hatása, valamint az elővárosokba történt tömeges kivándorlás.”

Rogers tehát elégedetlen. Meglátása szerint erősíteni kell a kormányzat cselekvő szerepvállalását. Olyan intézkedések szükségesek ugyanis, mint egy átfogó cselekvési program sürgős kidolgozása, a helyhatóságok jogainak kiterjesztése, a regionális keretek felülvizsgálata, tanácsadási, képzési és a megvalósítást elősegítő hálózat kiépítése. Szükség van továbbá arra is, hogy a kincstár által korábban megnövelt pénzügyi forrásokat sokkal hatékonyabban használják az érintettek. Ennek érdekében ki kell terjeszteni az EU által jóváhagyott megújítási és lakásorien-

tált fejlesztést, forgó rendszerű föld- és területalapot kell létrehozni, és olyan összevont ingatlanportfóliókat kell összeállítani, ami kiegyenlítheti a magas és kis kockázatú fejlesztések rizikóját annak érdekében, hogy a fejlesztés lehetősége elegendő tőkét legyen képes vonzani. Tovább kell fejleszteni az ösztönzési rendszert. A kincstár korábban már megnyitott forrásait ki kell egészíteni. Úgy, hogy az nyújtson a fejlesztők számára tőkeengedményt, a helyhatóságoknak pedig adójárulékfinanszírozást, és segítse hozzá az intézményi befektetőket ahhoz, hogy az új építés és a felújítás után fizetendő hozzáadottérték-adót összehangolhassák, és fokozottan sújtja azt, aki kimerülőben lévő természeti erőforrásokat vesz igénybe. Rogers ma-

gas színvonalú, nagy lakásrűségű vegyes használatú lakóegyüttesek építését sürgeti mindenek előtt a rozsdáövezetek helyén, vagy a meghosszabbított helyi tömegközlekedési vonalak csomópontjai körül.

Tanulni soha nem szégyen, és nem csak az ilyen jó példákából hasznos. Érdemes utánanézni annak is, hogy Angliában miként vitte általános válságba az egykor mintaszerű vasutat a privatizáció, és annak is, hogy az angol egészségügyi rendszer miért sokkal rosszabb még a magyarnál is? Jóllehet ott nincsen hálapénz. Csak azt a néhány hónapot kell élve kibekkelni, míg a beteg orvos elé kerülhet.

Borvendég Béla
Kossuth díjas építész

Napjainkban folyik a hazai felsőoktatás átalakításának előkészítése, az úgynevezett „Bolognai folyamat” keretében. A Bolognai Nyilatkozatot 1999. június 19-én írták alá az Európai Unió oktatási miniszterei- nek megbízottjai. Ebben hitet tettek a tagállamok felsőoktatási rendszereinek összeegyeztethetősége érdekében a kétfokozatú felsőoktatás bevezetése és a diplomák számának csökkentése mellett. Az új rendszerben 3–4 éves képzési idővel, kevés számú alapszakon fog folyni az oktatás. Ez a BSC szint,

a mai főiskolai szinthez hasonló képzés, majd akik folytatni akarják tanulmányaikat, azt a magasabb MSC, „master” szinten folytathatják.

A feltétlenül hasznos és racionális rendszerhez való

zó tevékenységi körök gyakorlásához szükséges képzettségi követelmények, s így azok figyelembevétele is elmaradt. A vonatkozó anyagok semmilyen indoklását nem adják annak, hogy milyen okok

mentén a továbbiakban működő alapszakok kiválasztása megtörténhet.

További gond, hogy a hazai felsőoktatás egészének a Bolognai Nyilatkozat szerinti átszervezési javaslata

csak és kizárólag az alapszakokkal (a 3–4 éves kvázi „főiskolai szinttel”) foglalkozik, az egyete-

Van még mit elrontani

csatlakozásunk előkészítése rohamléptekben folyik. Sajnos úgy látszik, hogy ebben a felsőoktatás néhány oktatóhelyének sajátos érdekei nagyobb súllyal érvényesülnek, mint a hazai gyakorlat igényei. Nem tekintették át a különbö-

támasztják alá a kiválasztott szakok alapszakként való szerepeltetését, s milyen megfontolások mentén zárnak ki más, még működő alapszakokat a felsőoktatásból. Hiányzik a gondolkodásból az a szempontrendszer, amelynek

mi MSC szintről még említés sem esik, pedig rendszerben a két képzési fokozat csak együtt lenne kezelhető. A BSC szint önálló kimenete mellett ennek kellene a MSC szintű oktatást előkészítenie, az MSC szint csak megfele-

lő alapszakokra épülve képezhető el.

A településüggyel foglalkozó szakembereket és az önkormányzatok jelentős részét tömörítő szakmai társadalmi szervezet, a Magyar Urbanisztikai Társaság (MUT) szeretné felhívni a közvélemény figyelmét a visszahelyeztetésre, s ezen belül a településügy szakterület teljes negligálására. **A műszaki képzési ágon belül várhatóan kihagyják a településmérnök alapszakot.**

A főiskolai szintű településmérnök szak beindítását több mint egy évtizede az indokolta, hogy az önkormányzatokhoz tartozó az építésügyi igazgatás, valamint a településpolitika felsőfokú képzett-ségű, az urbanisztika szer-teágazó területén tájékozott szakembereket kívánt, akik a települések bonyolult fejlesztési, rendezési, működtetési folyamataiban eligazodni képesek, a térbeli és műszaki vonatkozásokat társadalmi összefüggéseikbe ágyazottan képesek kezelni. Akik alkalmasak arra, hogy a fejlődést egy európai szintű környezetkultúra irányába tereljék. A főiskolai szintű településmérnök képzésben végzett hallgatók folyamatosan el tudtak tudnak helyezkedni végzettségüknek megfelelő munkahelyeken.

A szak iránti igények fokozódása, a vonatkozó tudásanyaggal szemben támasztott magasabb követelmények ismeretében a négy egyetemen folyó főiskolai településmérnök szakok, vala-

mint a MUT és az Építész Kamara együttműködésének eredményeként készült el az egyetemi szintű településmérnök szak akkreditációja, és indult meg az egyetemi szintű képzés 2003-ban Budapesten, s indul meg Győrben és Pécsen 2004 szeptemberében.

A főiskolai, illetve egyetemi szintű településmérnök képzés kezdettől fogva a Bolognai Nyilatkozat szellemében folyik. Ugyanakkor a képzés oktatási programja erős jogi, közgazdasági, szociológiai tartalmából adódóan mintegy 75 százalékban eltér a többi műszaki alapszak tantervétől. Így indokoltnak tartjuk a műszaki képzési ágon belül önálló alapszakként való megjelenítését.

- Ha az a cél, hogy a BSC szint egy adott képzési ágon belül széles körű, és még több felé is elágaztatható MSC-ben folytatódjon, erre a települési ismeretek a maguk interdiszciplináris megközelítéseivel lennének a legalkalmasabbak.
- Nem lehet megoldás bármely alapszakon belüli specializáció, mert ennek indítása és megszüntetése az alapszak oktatóhelyének speciális érdekeitől függ, tartalma, az erre biztosított kreditszám ugyancsak az alapszak érdekei szerint alakulhat.
- A BSC szinten végzett településmérnökökre az önkormányzatoknál és a tervezési szférában is (munkatársaként) nagy szükség

Tájékoztató

A IX. Országos Főépítési Konferencia
2004. szeptember 8–9–10. között kerül megrendezésre Sümegen.

Településközpontok megújítása,
Főterek, főutcák revitalizációja

A IX. Országos Főépítési Konferenciát

Fegyvernek Sándor,

az Országos Lakás- és Építésügyi Hivatal elnöke,
a konferencia fővédnöke nyitja meg.
2004. szeptember 9-én kerül átadásra
ötödik alkalommal

Az Év Főépítésze Díj

2004. szeptember 10-én, pénteken kerül megrendezésre első ízben a **Főépítési Fórum**

– **Magunkról magunknak és másoknak** –
összegyűjtött javaslatok alapján.

Jelentkezési határidő: 2004. július 15.

További információk: <http://www.sumeg.hu>

van, s a hiányt sem az építőtömörítő infrastruktúra alapszak, sem az építészmérnök nem tudja betölteni, tekintve, hogy azok speciálisan szakosodott ismereteket fognak oktatni.

- Az EU strukturális alapjának településrehabilitációs és vidékfejlesztési pályázatainak önkormányzati előkészítése is csak településmérnöki ismeretekkel készíthető elő már ma is.
- Az alapszak hiánya ellehetetleníti a későbbi MSC településmérnök képzést, mert az erre meghagyott idő (3 szemeszter) nem elegendő az alapképzésben hiányzó társadalmi,

gazdasági, jogtudományi, szociológiai, településfejlesztési és rendezési, településstervezési ismeretek oktatására.

- Az önkormányzati fejlesztői, építési igazgatási feladatok ellátatlansága mellett a településrendezési tervezési oldal is utánpótlás nélkül marad, és településeink fejlődésében vagy a közmű orientáció, vagy az egyoldalú esztétizálás, illetve a spekulációs érdekek fognak érvényesülni a települési társadalom komplex környezeti érdekeivel szemben.

A Magyar Urbanisztikai Társaság Elnöksége